

УДК 371

UDC 371

DOI: [10.31475/ped.dys.2021.30.02](https://doi.org/10.31475/ped.dys.2021.30.02)

ОЛЕКСАНДР ГАЛУС,

доктор педагогічних наук, професор

(Україна, Хмельницький, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, вул.

Проскурівського підпілля, 139)

OLEKSANDR HALUS,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

(Ukraine, Khmelnytskyi, Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy,

Proskurivskoho Pidpillia St., 139)

ORCID: [0000-0002-1894-3141](https://orcid.org/0000-0002-1894-3141)

ОЛЕНА ГАЛУС,

кандидат юридичних наук, доцент

(Україна, Хмельницький, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда

Юзькова, вул. Героїв майдану, 8)

OLENA HALUS,

Candidate of Legal Sciences, Associate Professor

(Ukraine, Khmelnytskyi, Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law,

Heroes' Square, 8)

ORCID: [0000-0002-5474-3323](https://orcid.org/0000-0002-5474-3323)

**Заклади загальної середньої освіти як суб'єкти виявлення дітей,
які перебувають в складних життєвих обставинах**

Institutions of General Secondary Education as Subjects of Identification of Children who are in Difficult Life Circumstances

В статті визначено роль та місце закладів загальної середньої освіти у механізмі взаємодії уповноважених суб'єктів при виявленні дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі дітей, які постраждали від жорстокого поводження, булінгу та домашнього насильства. З метою приведення локальних правових актів закладів загальної середньої освіти у відповідність до законодавства України, запропоновано в цих закладах наказом керівника затвердити інструкцію для їх працівників щодо механізмів виявлення та здійснення заходів щодо підтримки дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах, та протокол про дії учасників освітнього процесу закладу освіти в ситуаціях насильства; передбачити в посадових інструкціях педагогічних працівників обов'язки щодо виявлення, вчасного реагування та інформування уповноважених суб'єктів щодо потрапляння дитини у складні життєві обставини; визначити уповноважену особу з числа працівників, що здійснюватиме невідкладні заходи реагування у разі виявлення фактів насильства; затвердити склад постійної комісії з розгляду випадків булінгу та положення про неї. Запропоновано в номенклатурі справ закладу загальної середньої освіти передбачити журнал обліку звернень і повідомлень стосовно дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, та журнал реєстрації фактів виявлення (звернення) про вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі (закладу освіти).

Ключові слова: *соціальний захист дітей, складні життєві обставини, заклади загальної середньої освіти, локальні правові акти закладів загальної середньої освіти.*

The article identifies the role and place of institutions of general secondary education in the mechanism of interaction of authorized entities in identifying children who are in difficult life circumstances, including children who have suffered from abuse, bullying and domestic violence. Practical recommendations for the improvement of local legal acts of institutions of secondary education on the issues of identification of children in difficult life circumstances have been developed.

It is found out that it is necessary to bring local legal acts of institutions of general secondary education in line with the legislation of Ukraine in the sphere of social protection of children in difficult life circumstances.

The following is proposed in institutions of general secondary education by the order of the head: to approve the instruction for employees of the educational institution on the mechanisms of identification and implementation of measures to support children who find themselves in difficult life circumstances;

to approve the protocol on actions of participants of the educational process of educational institution in situations of violence; to provide in the job descriptions of pedagogical staff the responsibilities for identifying, responding in a timely manner and informing the authorized subjects about the child getting into difficult life circumstances, abuse, domestic violence, bullying; to appoint an authorized person from among the employees who will take immediate measures in case of detection of facts of violence and / or receipt of statements / notifications from the victim / other persons; to approve the composition of the standing commission for consideration of cases of bullying It is proposed to provide in the nomenclature of cases of general secondary education a log of appeals and reports regarding children in difficult life circumstances, and a log of registration of facts of detection (appeal) of domestic violence and gender-based violence (of educational institution).

Key words: *social protection of children, difficult life circumstances, institutions of general secondary education, local legal acts of institutions of general secondary education.*

Вступ / Introduction. Питання захисту прав дітей є одним із першочергових завдань у діяльності органів державної влади та місцевої місцевого самоврядування. Діти, які перебувають у складних життєвих обставинах, постраждали від жорстокого поводження, булінгу або домашнього насильства потребують підвищеного соціального захисту з боку держави. Варто погодитися із Н.А. Зобенько, яка стверджує, що соціальний захист дитинства як актуальна наукова проблема, об'єкт міждисциплінарного наукового дослідження перебуває сьогодні у центрі уваги дослідників різних наук (Зобенько Н., 2014).

Мета та завдання / Aim and Tasks. *Мета* – визначення ролі і місця закладів загальної середньої освіти у механізмі взаємодії уповноважених суб'єктів при виявленні дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі дітей, які постраждали від жорстокого поводження, булінгу та домашнього насильства.

Завдання: розробити практичні рекомендації щодо вдосконалення локально-правових актів закладів середньої освіти з питань виявлення дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі дітей, які постраждали від жорстокого поводження, булінгу та домашнього насильства.

Методи / Methods. У процесі наукового пошуку використано комплекс філософсько-світоглядних, загальнонаукових та спеціально-наукових методів. Аксіологічний підхід використовувався для з'ясування ролі та значення своєчасного виявлення дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах. Метод аналізу та синтезу сприяв аналізу дій закладів середньої освіти у випадках виявлення дітей, які потрапили у складні життєві обставини, у тому числі дітей, які постраждали від жорстокого поводження, булінгу та домашнього насильства. Із спеціальних наукових методів дослідження в статті застосовувалися системний та структурно-функціональний, порівняльно-правовий. Системний та структурно-функціональний метод використовувався – для встановлення ролі і значення закладів загальної середньої освіти в механізмі взаємодії суб'єктів під час забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, постраждали від жорстокого поводження, булінгу та домашнього насильства; порівняльно-правовий – для зіставлення юридичних понять, явищ і процесів, визначення їх загальних та спеціальних ознак, з'ясування співвідношення різних рівнів правового регулювання взаємодії уповноважених суб'єктів при виявленні дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі дітей, які постраждали від жорстокого поводження, булінгу та домашнього насильства тощо.

Результати / Results. Сутність соціального захисту дитинства полягає в тому, щоб за допомогою організаційних, правових, фінансово-економічних, соціально-психолого-педагогічних засобів, форм і методів здійснювати підтримку й допомогу дитині з метою задоволення її потреб і інтересів (Зобенько Н., 2014).

Потрапляння дитини у складні життєві обставини необхідно розглядати комплексно. Так, Закон України «Про соціальні послуги» до чинників, які зумовлюють складні життєві обставини з поміж інших відносить поведінкові розлади у дітей через розлучення батьків; ухилення батьками або особами, які їх замінюють, від виконання своїх обов'язків із виховання дитини; втрата соціальних зв'язків, у тому числі під час перебування в місцях позбавлення волі; жорстоке поводження з дитиною; насильство за ознакою статі; домашнє насильство тощо (Закон України..., 2019).

Механізм взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, закладів освіти, охорони здоров'я, соціального захисту населення, інших закладів та установ під час забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі дітей, які постраждали від жорстокого поводження, під час виявлення, розгляду звернень та повідомлень про таких дітей, забезпечення їх безпеки, а також надання необхідної допомоги з

урахуванням потреб закріплених у Постанові Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 № 585 «Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах» (Постанова Кабінету Міністрів України, 2020).

Суб'єктами виявлення дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, виступають і заклади загальної середньої освіти, оскільки саме вони є найбільш наближені до дитини і повинні вчасно реагувати на випадки потрапляння дитини у складні життєві обставини, випадки булінгу, жорстокого поводження, насильства над дітьми тощо.

Служба у справах дітей сільської, селищної, міської ради за місцем проживання (перебування) дитини, яка перебуває у складних життєвих обставинах, при прийнятті рішення про взяття цієї дитини на облік має отримати інформацію від закладу освіти про: особливості виховання, навчання та розвитку цієї дитини; особливості її освітніх потреб; особливості поведінки дитини у взаємовідносинах із однолітками та дорослими; стан відвідування нею занять із з'ясуванням частоти їх пропусків без поважних причин; наявність чи відсутність випадки булінгу, який вчиняє ця дитина або вчиняється відносно неї; стан заінтересованості батьків, інших законних представників дитини у виховному, навчальному процесі дитини (Постанова Кабінету Міністрів України, 2020). Отже, заклад освіти, отримавши запит від служби у справах дітей місцевої ради, зобов'язаний дати відповідь на поставлені питання в найкоротші строки з метою недопущення порушення прав цієї дитини чи вчинення нею або щодо неї правопорушень.

У разі коли дитина перебуває у складних життєвих обставинах виключно у зв'язку із булінгом, вищезазначені заходи мають вживатися комісією з розгляду випадку булінгу (цькування), утвореною закладом освіти, в якому зафіксовано такий випадок, відповідно до Порядку реагування на випадки булінгу (цькування), який затверджений Наказом Міністерства освіти і науки України від 28 грудня 2019 р. № 1646 (Наказ Міністерства освіти і науки України, 2019).

Особливостями надання закладами освіти допомоги дітям, які перебувають у складних життєвих обставинах, є те, що заклади освіти повинні:

- ідентифікувати прояви, які можуть бути підставами для підозри в наявності випадку булінгу (цькування) учасника освітнього процесу, ознак булінгу (цькування), виявляти його випадків, здійснювати невідкладні заходи для припинення небезпечного впливу та організувати діяльності комісії з розгляду випадку булінгу (цькування) у порядку, затвердженому Наказом Міністерства освіти і науки України від 28 грудня 2019 року № 1646 (Наказ Міністерства освіти і науки України, 2019);

- невідкладному з'ясувати у строк, що не перевищує однієї доби, причини відсутності дитини без завчасного попередження на заняттях/уроках відповідно до їх розкладу у закладі освіти, до якого вона зарахована для здобуття дошкільної, початкової, базової середньої або профільної середньої освіти;

- інформувати, в тому числі і за допомогою телефонного зв'язку, про дитину, яка не з'явилася на заняттях/уроках відповідно до їх розкладу у закладі освіти, до якого вона зарахована для здобуття дошкільної, початкової, базової середньої або профільної середньої освіти, представника служби у справах дітей за місцем її проживання (перебування) та органів Національної поліції у разі неможливості з'ясувати причини відсутності такої дитини на заняттях/уроках протягом трьох робочих днів;

- організувати інформаційно-просвітницькі заходи для учасників освітнього процесу з питань запобігання, протидії негативним наслідкам жорстокого поводження з дітьми, залишення дитини в небезпеці;

- організувати соціально-психологічний супровід дітей, які постраждали від жорстокого поводження, та їх законних представників, звичайно, у випадку, коли вони не є кривдниками дітей (Постанова Кабінету Міністрів України, 2020).

З метою створення належних умов для забезпечення реалізації права кожної дитини на виховання в сім'ї, підтримки сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, і захисту прав дітей у таких сім'ях заклади освіти забезпечують виявлення дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, за місцем надання їм послуг у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, інформують інших уповноважених суб'єктів у разі потреби здійснення комплексних заходів щодо захисту прав та інтересів таких дітей і надання підтримки їх сім'ям (у разі наявності) відповідно до Порядку взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, закладів та установ під час забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати життю та здоров'ю дитини, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2018 р. № 800 (Постанова Кабінету Міністрів України, 2018).

Для забезпечення розроблення та виконання індивідуального плану протягом двох тижнів після взяття дитини на первинний облік службою у справах дітей утворюється міждисциплінарна

команда з числа працівників уповноважених суб'єктів, до компетенції яких належить питання надання послуг дітям і сім'ям і захист їх прав, - відповідального за ведення справи дитини спеціаліста служби у справах дітей; фахівця із соціальної роботи, який надає соціальні послуги сім'ї дитини (у разі наявності); працівника закладу освіти, до якого дитина зарахована для здобуття відповідного рівня освіти (соціальний педагог, класний керівник, практичний психолог, вихователь); лікаря загальної практики - сімейного лікаря; представника уповноваженого підрозділу органів Національної поліції та інших працівників відповідно до пропозицій керівників цих уповноважених суб'єктів. Персональний склад міждисциплінарної команди затверджується на засіданні комісії з питань захисту прав дитини за поданням служби у справах дітей (Постанова Кабінету Міністрів України, 2018).

Заклади загальної середньої освіти повинні виявляти дітей, які постраждали від жорстокого поводження або життю чи здоров'ю яких загрожує небезпека, в таких випадках:

- у разі, коли без завчасного попередження дитина з невідомих причин не з'явилася в закладі освіти, до якого вона зарахована (адміністрація закладу з'ясовує причини відсутності дитини на заняттях/уроках), або адміністрація закладу має підстави вважати, що життю або здоров'ю дитини може загрозувати небезпека (адміністрація зобов'язана невідкладно у строк, що не перевищує однієї доби, повідомити, зокрема за допомогою телефонного зв'язку, про таку дитину представнику служби у справах дітей за місцем її проживання та органам Національної поліції);

- у разі, коли працівники закладів освіти у взаємодії з дитиною виявляють у неї видимі тілесні ушкодження, пригнічений психоемоційний стан, інші ознаки, що можуть свідчити про жорстоке поводження з дитиною (такі працівники повинні невідкладно звернутися до органів Національної поліції та служби у справах дітей для організації заходів невідкладного реагування, у тому числі проведення оцінки рівня безпеки дитини згідно з Порядком провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 р. № 866) (Постанова Кабінету Міністрів України, 2018).

Порядок взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 658 (Постанова Кабінету Міністрів України, 2018).

На районні державні адміністрації, виконавчі органи сільських, селищних міських рад з метою виконання завдань у сфері запобігання насильству покладено обов'язок розробки та впровадження у закладах освіти навчальних і виховних програм з питань запобігання та протидії насильству, зокрема стосовно дітей.

Керівник закладу загальної середньої освіти забезпечує реалізацію у закладі освіти заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі шляхом:

проведення з учасниками освітнього процесу виховної роботи із запобігання та протидії насильству;

здійснення з учасниками освітнього процесу інформаційно-просвітницьких заходів з питань запобігання та протидії насильству, у тому числі стосовно дітей та за участю дітей;

організації роботи практичного психолога та/або соціального педагога з постраждалими дітьми;

визначення уповноваженого спеціаліста з числа працівників закладу для проведення невідкладних заходів реагування у разі виявлення фактів насильства та/або отримання заяв/повідомлень від постраждалої особи/інших осіб (Постанова Кабінету Міністрів України, 2018).

У разі виявлення фактів насильства уповноважена посадова особа закладу загальної середньої освіти протягом доби за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти інформує уповноважений підрозділ органу Національної поліції та службу у справах дітей (у разі коли постраждалою особою та/або кривдником є дитина), забезпечує надання медичної допомоги (у разі потреби) та фіксує необхідну інформацію в журналі реєстрації фактів виявлення (звернення) про вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі (закладу освіти) за затвердженою Кабінетом Міністрів України формою (Постанова Кабінету Міністрів України, 2018).

Заклади освіти звітують щокварталу Мінсоцполітики про результати здійснення повноважень у сфері запобігання та протидії домашньому насильству у визначеному ним порядку через Міністерство освіти і науки України.

02 жовтня 2018 р. Наказом Міністерства освіти і науки України № 1047 були затверджені Методичні рекомендації щодо виявлення, реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії педагогічних працівників із іншими органами та службами, які розроблено для використання у закладах освіти, які є суб'єктами взаємодії, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і спрямовані на захист прав та інтересів осіб, які постраждали від такого насильства (Наказ Міністерства освіти і науки України, 2018). Методичні рекомендації визначають види та ознаки домашнього насильства, які дозволять педагогічним

працівникам ідентифікувати випадки домашнього насильства щодо дітей.

Цими Методичними рекомендаціями на керівників закладу освіти покладено ряд обов'язків у сфері запобігання та протидії насильству, зокрема у закладах загальної середньої освіти має бути:

1) проводитися робота з учасниками освітнього процесу щодо запобігання та протидії насильству;

2) організовані інформаційно-просвітницьких заходів із учасниками освітнього процесу з питань запобігання та протидії насильству, у тому числі стосовно дітей та за участю дітей;

3) організований соціально-психологічного супровід постраждалих;

4) визначено уповноважену особи з-поміж працівників закладу освіти для здійснення невідкладних заходів реагування у випадках виявлення фактів насильства та/або отримання заяв/повідомлень від постраждалої особи/інших осіб (Наказ Міністерства освіти і науки України, 2018).

У разі виникнення підозри щодо домашнього насильства, жорстокого поводження з дитиною або якщо є реальна загроза його вчинення (удома, з боку однолітків, з боку інших) уповноважена особа зустрічається із дитиною, стосовно якої є інформація про жорстоке поводження щодо неї, намагається розговорити, встановити контакт, довірливі стосунки та надає емоційну підтримку; проявляє інтерес, дружелюбність, щирість, теплоту і симпатію, дитина має відчутти, що її дійсно чують і розуміють. Дотримуватись принципу конфіденційності щодо постраждалої особи (Наказ Міністерства освіти і науки України, 2018).

У процесі розмови, якщо дитина підтверджує факт жорстокого поводження чи насильства щодо неї, уповноваженій особі необхідно з'ясувати терміни подій, які відбулися з дитиною, та можливості отримати їх опис (Наказ Міністерства освіти і науки України, 2018).

Уповноважена особа закладу освіти повідомляє працівників психологічної служби закладу освіти, а працівник психологічної служби за потреби складає план корекційної роботи та здійснює соціально-педагогічний супровід з жертвою та її кривдником, особливо, якщо останнім є інший учень (учні) закладу, та у разі необхідності перенаправляє до інших спеціалістів (психотерапевта, невролога тощо) (Наказ Міністерства освіти і науки України, 2018).

Педагогічні працівники, медичний та господарсько-обслуговуючий персонал закладу освіти у разі виявлення ознак чи факторів, що можуть вказувати на домашнє насильство, складні життєві обставини, жорстоке поводження з дитиною або ризики щодо їх виникнення стосовно дитини, передають уповноваженій особі закладу освіти, а у разі її відсутності - безпосередньо керівникові закладу освіти (директорові) чи заступнику директора інформацію про дитину з метою планування подальших дій щодо заходів для надання медичної, психологічної або іншої допомоги постраждалому (Наказ Міністерства освіти і науки України, 2018).

У закладі освіти на інформаційному стенді та на офіційному веб-сайті має бути розміщено контактну інформацію уповноваженої особи закладу, організацій та установ, служб підтримки постраждалих осіб, до яких слід звернутися у випадку домашнього насильства (Наказ Міністерства освіти і науки України, 2018).

Усі звернення та повідомлення мають реєструватися в журналі обліку звернень і повідомлень стосовно дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати їхньому життю та здоров'ю. Форма такого журналу є Додатком 1 до Постанови Кабінету Міністрів України № 800 від 03 жовтня 2018 року (Постанова Кабінету Міністрів України, 2018), та у відповідному журналі згідно з Додатками до Постанови КМУ № 658 від 22 серпня 2018 року (Постанова Кабінету Міністрів України, 2018). Якщо проаналізувати затверджену номенклатуру справ для закладу загальної середньої освіти, то там відсутнє посилання на журнал обліку звернень і повідомлень стосовно дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах та журнал реєстрації фактів виявлення (звернення) про вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі (закладу освіти).

25 червня 2018 року Міністерства освіти і науки України затвердило Інструкції з діловодства у закладах загальної середньої освіти, яка встановлює загальні вимоги щодо документування управлінської інформації та організації роботи з документами у державних і комунальних закладах загальної середньої освіти (Наказ Міністерства освіти і науки України, 2018). Дотримання вимог щодо порядку ведення документування, встановлених цією Інструкцією, є обов'язковим для закладів. Однак, ця Інструкція не містить вимог щодо примірного переліку документів, в тому числі наявності журналу обліку звернень і повідомлень стосовно дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах та журнал реєстрації фактів виявлення (звернення) про вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі (закладу освіти) тощо. Єдина норма, яка передбачає реєстрацію окремо вхідних документів; внутрішніх документів (протоколів, довідок, доповідних, пояснювальних записок, заяв працівників тощо); звернень громадян, у тому числі батьків або законних представників учнів; запитів на публічну інформацію (п.7 Розділу IV

Інструкції).

Лист-роз'яснення Міністерства освіти і науки України, адресований керівникам закладів загальної середньої освіти, працівникам органів управління освітою місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, щодо застосування окремих положень Інструкції з діловодства у закладах загальної середньої освіти (Лист-роз'яснення Міністерства освіти і науки України, 2018) наголошує, що порядок діловодства в закладі загальної середньої освіти визначається її керівником. Новою Інструкцією унормовано загальні засади ведення діловодства у закладах загальної середньої освіти. Відповідно, на її підставі заклад освіти затверджуватиме власну. Міністерство стверджує, що такий підхід максимально розширює повноваження й індивідуалізує потреби закладу освіти в документуванні інформації, пов'язаної з прийняттям управлінських рішень, й забезпечує освітян від надмірних вимог щодо обов'язкового зберігання документів, що втратили актуальність (Лист-роз'яснення Міністерства освіти і науки України, 2018). Інструкція не містить переліку обов'язкової для закладів освіти ділової документації. Натомість, Міністерство освіти і науки України пропонує взяти до відома Примірний перелік документів, що створюються під час діяльності закладів загальної середньої освіти, із зазначенням строків зберігання, укладений відповідно до Переліку типових документів, що створюються під час діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, інших установ, підприємств та організацій, із зазначенням строків зберігання документів, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 12.04.2012 № 578/5. Примірний переліком документів також не передбачає наявності у закладі освіти положення про комісію з питань булінгу. Посадові інструкції педагогічних працівників мають передбачати обов'язок виявляти вживати заходів щодо підтримки дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах або ж доцільно затвердити наказом керівника закладу загальної середньої освіти Інструкція для працівників закладів освіти щодо механізмів виявлення та здійснення заходів щодо підтримки дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах.

Заслуговує на увагу розроблений авторами навчально-методичного посібника «Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти» Типовий протокол про дії учасників освітнього процесу закладу освіти в ситуаціях насильства, регулює алгоритми виявлення та реагування учасників освітнього процесу на вчинення насильства щодо дитини. Варто погодитися з його авторами, що протокол, як частина нормативних документів закладу освіти, має бути затверджений керівником(-цею) закладу освіти та оприлюднений на веб-сайтах, на дошках оголошень та при проведенні інструктажів для всіх працівників(-ниць) закладу освіти, доведений до відома учнів і учениць та їхніх батьків (Левченко К., 2020).

Висновки / Conclusions. Підсумовуючи варто зазначити, що наявність розгалуженої нормативно-правової бази органів публічної влади, що регулює соціальний захист дітей, яка є хоч і є обов'язковою до виконання всіма закладами освіти, ще не гарантує в повній мірі здійснення взаємодії між всіма суб'єктами виявлення дітей, що потрапили в складні життєві обставини, зазнали домашнього насильства, жорстокого поводження чи булінгу. Необхідним є приведення локальних правових актів цих суб'єктів у відповідність до законодавства України та посилення відповідальності керівників цих закладів за неналежне врегулювання на локальному рівні цієї взаємодії, не виявлення і невчасне реагування на випадки потрапляння дитини в складні життєві обставини, вчинення щодо дитини домашнього насильства, жорстокого поводження чи булінгу.

В закладах загальної середньої освіти, які охоплюють максимальну кількість дітей, є найбільш наближені до них, мають бути затверджені наказом керівника такі локальні правові акти:

- інструкція для працівників закладу освіти щодо механізмів виявлення та здійснення заходів щодо підтримки дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах;
- протокол про дії учасників освітнього процесу закладу освіти в ситуаціях насильства.

Також варто передбачити в посадових інструкціях педагогічних працівників обов'язки щодо виявлення, вчасного реагування та інформування уповноважених суб'єктів щодо потрапляння дитини у складні життєві обставини, жорстокого поводження з нею, вчинення щодо неї домашнього насильства, булінгу.

Наказом керівника закладу загальної середньої освіти слід визначити уповноважену особу з числа працівників, що здійснюватиме невідкладні заходи реагування у разі виявлення фактів насильства та/або отримання заяв/повідомлень від постраждалої особи/інших осіб та затвердити склад постійної комісії з розгляду випадків булінгу та положення про неї.

В номенклатурі справ закладу загальної середньої освіти необхідно передбачити журнал обліку звернень і повідомлень стосовно дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, та журнал реєстрації фактів виявлення (звернення) про вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі (закладу освіти) тощо.

Список використаних джерел і літератури:

Деякі питання реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 № 646. (2019). Взято з <https://ort.zp.ua/wp-content/uploads/2021/04/%D0%9F%D0%BE%D1%80%D1%8F%D0%B4%D0%BE%D0%BA-%D1%80%D0%B5%D0%B0%D0%B3%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%BD%D0%B0-%D0%B2%D0%B8%D0%BF%D0%B0%D0%B4%D0%BA%D0%B8-%D0%B1%D1%83%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%B3%D1%83.pdf>. [in Ukrainian].

Деякі питання соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати їх життю та здоров'ю: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.10.2018 № 800. (2018). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2018-%D0%BF?find=1&text=%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8#Text>. [in Ukrainian].

Зобенько, Н. А. (2014). Соціальний захист дитинства в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер.: Педагогіка, соціальна робота, 33, 72–75.* [in Ukrainian].

Левченко, К. Б. (2020). *Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти.* Київ. Взято з https://www.unicef.org/ukraine/sites/unicef.org.ukraine/files/2020-07/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%B8%D0%B4%D1%96%D1%8F%20%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B2%D1%83_0.pdf. [in Ukrainian].

Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 № 585. (2020). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/585-2020-%D0%BF?find=1&text=%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8#Text>. [in Ukrainian].

Про затвердження Інструкції з діловодства у закладах загальної середньої освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 25.06.2018 № 676. (2018). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1028-18#Text>. [in Ukrainian].

Про затвердження Методичних рекомендацій щодо виявлення, реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії педагогічних працівників із іншими органами та службами: Наказ Міністерства освіти і науки України від 02 жовтня 2018 № 1047. (2018). Взято з <https://mon.gov.ua/ua/npa/prozatverdzhennya-metodichnih-rekomendacij-shodo-vivavlennya-reaguvannya-na-vipadki-domashnogo-nasilstva-i-vzayemodiyi-pedagogichnih-pracivnikiv-iz-inshimi-organami-ta-sluzhbami>. [in Ukrainian].

Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 658. (2018). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF#Text>. [in Ukrainian].

Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII. (2019). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>. [in Ukrainian].

Щодо застосування окремих положень Інструкції з діловодства у закладах загальної середньої освіти: Лист-роз'яснення Міністерства освіти і науки України керівникам закладів загальної середньої освіти, працівникам органів управління освітою місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування від 03.10.2018 №1/9-596. (2018). Взято з <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5bb/715/122/5bb71512277b6672974942.pdf>. [in Ukrainian].

References:

Deiaki pytannia reahuvannya na vypadky bulinhu (tskuvannya) ta zastosuvannya zakhodiv vykhovnoho vplyvu v zakladakh osvity [Some Issues of Responding to Cases of Bullying (Harassment) and the Use of Measures of Educational Influence in Educational Institutions]: Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy 28.12.2019 № 646. (2019). Retrieved from <https://ort.zp.ua/wp-content/uploads/2021/04/%D0%9F%D0%BE%D1%80%D1%8F%D0%B4%D0%BE%D0%BA-%D1%80%D0%B5%D0%B0%D0%B3%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%BD%D0%B0-%D0%B2%D0%B8%D0%BF%D0%B0%D0%B4%D0%BA%D0%B8-%D0%B1%D1%83%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%B3%D1%83.pdf>. [in Ukrainian].

Deiaki pytannia sotsialnoho zakhystu ditei, yaki перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати їх життю та здоров'ю [Some Issues of Social Protection of Children in Difficult Life Circumstances, Including Those That May Endanger Their Lives and Health]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 03.10.2018 № 800. (2018). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2018-%D0%BF?find=1&tekht=%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8#Text>. [in Ukrainian].

Zobenko, N. A. (2014). *Sotsialnyi zakhyst dytynstva v Ukraini [Social protection of childhood in Ukraine].* *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Ser.: Pedagogika, sotsialna robota – Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Ser.: Pedagogy, Social Work, 33, 72–75.* [in Ukrainian].

Levchenko, K. B. (2020). *Zapobihannya ta protydiia proiavam nasyilstva: diialnist zakladiv osvity [Prevention and Counteraction to Violence: Activities of Educational Institutions].* Kyiv. Retrieved from https://vvt.unitsef.org/ukraine/sites/unitsef.org.ukraine/files/2020-07/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%B8%D0%B4%D1%96%D1%8F%20%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D1%8Ts%D1%81%D1%82%D0%B2%D1%83_0.pdf. [in Ukrainian].

Pro zabezpechennia sotsialnoho zakhystu ditei, iaki перебувають у складних життєвих обставинах [About Providing Social Protection of Children Who are in Difficult Life Circumstances]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 01.06.2020 № 585. (2020). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/585-2020-%D0%BF?find=1&text=%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8#Text>. [in Ukrainian].

[%D0%BF?find=1&tekht=%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8#Text](#). [in Ukrainian].

Pro zatverdzhennia Instruktii z dilovodstva u zakladakh zahalnoi serednoi osvity [About the Statement of the Instruction on Office Work in Establishments of General Secondary Education]: Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 25.06.2018 № 676. (2018). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/lavs/show/z1028-18#Text>. [in Ukrainian].

Pro zatverdzhennia Metodichnykh rekomendatsii shchodo vyavleniia, reahuvannia na vypadky domashnoho nasylstva i vzaiemodii pedahohichnykh pratsivnykiv iz inshymy orhanamy ta sluzhbamy [About the Statement of Methodical Recommendations Concerning Detection, Reaction to Cases of Domestic Violence and Interaction of Pedagogical Workers with Other Bodies and Services]: Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 02 zhovtnia 2018 № 1047. (2018). Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennia-metodichnih-rekomendatsii-shodo-viavleniia-reaguvannia-na-vipadki-domashnogo-nasilstva-i-vzaiemodiyi-pedagogichnih-pratsivnykiv-iz-inshimi-organami-ta-sluzhbami>. [in Ukrainian].

Pro zatverdzhennia Poriadku vzaiemodii subiektiv, shcho zdiisniuiut zakhody u sferi zapobihannia ta protydiv domashnomu nasylstvu i nasylstvu za oznakoiu stati [About the Statement of the Order of Interaction of the Subjects Which are Carrying out Actions in the Field of Prevention and Counteraction to Domestic Violence and Violence on the Basis of Sex]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 22.08.2018 № 658. (2018). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/lavs/show/658-2018-%D0%BF#Text>. [in Ukrainian].

Pro sotsialni posluhy [About Social Services]: Zakon Ukrainy vid 17.01.2019 № 2671-VIII. (2019). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/lavs/show/2671-19#Text>. [in Ukrainian].

Shchodo zastosuvannia okremykh polozhen Instruktii z dilovodstva u zakladakh zahalnoi serednoi osvity [Regarding the Application of Certain Provisions of the Instruction on Record Keeping in General Secondary Education Institutions]: Lyst-roziasnennia Ministerstva osvity i nauky Ukrainy kerivnykam zakladiv zahalnoi serednoi osvity, pratsivnykam orhaniv upravlinnia osvitoiu mistsevykh orhaniv vykonavchoi vlady ta orhaniv mistsevoho samovriaduvannia vid 03.10.2018 № 1/9-596. (2018). Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/publics/5bb/715/122/5bb71512277b6672974942.pdf>. [in Ukrainian].

Дата надходження статті: «10» лютого 2021 р.

Стаття прийнята до друку: «06» квітня 2021 р.

Галус Олександр – проректор з наукової роботи Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, доктор педагогічних наук, професор

Halus Oleksandr – Pro-rector for Research of Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy. Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Галус Олена – доцент кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, кандидат юридичних наук, доцент

Halus Olena – Associate Professor of Constitutional, Administrative and Financial Law of Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law, Candidate of Legal Sciences, Associate Professor

Цитуйте цю статтю як:

Галус, О., & Галус, О. (2021). Заклади загальної середньої освіти як суб'єкти виявлення дітей, які перебувають в складних життєвих обставинах. *Педагогічний дискурс*, 30, 16–23. doi: [10.31475/ped.dvs.2021.30.02](https://doi.org/10.31475/ped.dvs.2021.30.02).

Cite this article as:

Halus, O., & Halus, O. (2021). Institutions of General Secondary Education as Subjects of Identification of Children who are in Difficult Life Circumstances. *Pedagogical Discourse*, 30, 16–23. doi: [10.31475/ped.dvs.2021.30.02](https://doi.org/10.31475/ped.dvs.2021.30.02).